

การศึกษาเทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

A Study of Devadūtasutta in Buddhist Scriptures

พระภควัฒน์ โกวิท*

Phra Phakawat Kovito (Seemoung)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Kwanchai_36@hotmail.co.th

Received: May 28, 2024

Revised: November 08, 2024

Accepted: November 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อคือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาเนื้อหาเรื่องเทวทูตสูตร (๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับเทวทูต (๓) เพื่อวิเคราะห์เทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาและหนังสือที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า เทวทูตคือปรากฏการณ์ของชีวิต ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ การถูกลองอาญา และความตาย บุคคลที่ทำทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ หลังจากเสียชีวิตแล้วไปเกิดในนรก นายนิรยบาล ได้นำบุคคลนั้นไปหาพญายม คำถามที่พญายมถามบุคคลที่ไปในแดนนรกคือเคยเห็นเด็กก่อนแรกเกิด คนชรา คนเจ็บ คนต้องอาชญา คนตายหรือไม่ หากตอบว่าเคยเห็นและน้อมนำมาพิจารณาในตนก็จะพ้นจากแดนนรก หากตอบว่าเคยเห็นแต่ไม่เคยน้อมนำมาพิจารณาในตนเอง ก็จะตกอยู่แดนนรก หลักธรรมที่สัมพันธ์กับเทวทูตคือความไม่ประมาท พิจารณาอย่างแยบคายถึงความเกิด ความแก่ ความเจ็บ การถูกลองโทษและความตายเปรียบเทียบกับตนเองและริบเร่งสร้างคุณดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ และเข้าใจหลักกรรมและผลของกรรม ส่วนหลักธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเทวทูตคือความประมาทก่อให้เกิดความมัวเมาในชีวิต หลักการของเทวทูตมีมุมมอง ๒ แบบคือ (๑) มองเทวทูตแล้วเกิดความสังเวชเตือนสติให้ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา ใจ พัฒนาตนเองด้วยหลักของไตรลักษณ์ พิจารณาเทวทูตในกรอบของความไม่ประมาท อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้เท่าทันเทวทูตทั้ง ๕ ตระหนักรู้ด้วยปัญญา น้อมเข้ามาพิจารณาในตนเองปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อให้พ้นจากสังสารวัฏ เพื่อให้ชีวิตมีความสุขที่ยั่งยืน (๒) มองเทวทูตแล้วก่อ

* พระภควัฒน์ โกวิท (สีม่วง) Phra Phakawat Kovito (Seemoung) นิสิตปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Master of Arts (Buddhist Studies), Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ให้เกิดค้นหา เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง คือความประมาททำให้ชีวิตมีความทุกข์ทเวทสุดสุด
เป็นมูลเหตุให้เกิดวราณกรรมเรื่องพระมาลัยโปรดสัตว์นรก

คำสำคัญ: การศึกษา; ทเวทสุดสุด; คัมภีร์พระพุทศาสนา

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to investigate the background of *Devadūtasutta*; 2) to explore the Dhamma related to *Devadūta*; and 3) to analyze *Devadūtasutta* in Buddhist scriptures. The study used a documentary research technique, examining Buddhist scriptures and related materials.

The study discovered that *Devadūta* refers to life's phenomena, including birth, old age, sickness, punishment, and death. One that engages in misconduct by body, speech, and mind will be reborn in hell after death. There the guard of hell will show him to King Yama, where he will be asked, "This person, didn't you ever see among human brings a newborn baby, the elderly, the gravely ill, the criminal, the dead?" If he replies "Yes, I have seen this, and I contemplated it upon myself," he will then be freed from hell. But, if he replies "Yes, I have seen this, but I never contemplates it upon myself," he will be put in hell. The Dhamma related to *Devadūta* is non-negligence through thorough reflection on birth, old age, sickness, punishment, and death. One should then take it upon themselves and do good by body, words, and mind, while also understanding the law of cause (*kamma*) and effect (*vipaka*). The Dhamma that is against *Devadūta* is negligence, resulting in decrease and unpleasantness. *Devadūta* has two points of view, which are: (1) seeing *Devadūta* and realizing the sense of urgency to do good by body, words and mind, while developing oneself according to the four noble truths (*ariyasacca*), and contemplating on the impermanance, suffering and non-self. Finally, one should also use wisdom to contemplate on oneself and practice meditation in order to be liberated from the wheel of rebirths and lead a happy life; and (2) seeing *Devadūta* and having craving, greed, hatred, delusion, and suffering. *Devadūta* is the reason for the creation of the literature on Phra Malai, who bestows mercy to hell creatures.

Keyword: Study; *Devadūtasutta*; Buddhist Scriptures

บทนำ

ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะปรินิพพานไม่ทรงตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมาเป็นศาสดาแทนพระพุทธองค์ แต่ได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ดังพระดำรัสที่ตรัสกับอานนท์ว่า “โย โว อานนท มया ธมโม ज विनयो ज तेलीतो पणुत्तो सो वो ममज्जेन स्तथा”^๑ อานนท์ ธรรมและวินัย ที่เราได้แสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย^๒ ข้อความพระพุทธพจน์นี้ พระองค์ได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับสาวกและสาวิกา โดยนำระบบพระวินัย และพระธรรมเป็นกลไกใช้ในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนา คำบรรยายธรรมต่าง ๆ มีความเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ พระวินัยคือ ศีล ที่มาในพระปาฏิโมกข์และนอกปาฏิโมกข์ แสดงข้อระเบียบ กฎเกณฑ์ กติกา บัญญัติทั้งข้อห้ามข้ออนุญาต และสังฆกรรม”พระธรรมคือ คำสอนของพระผู้มีพระภาค ที่ได้เทศน์สั่งสอนภิกษุทั้งหลายตลอดพุทธบริษัท สอนการดำเนินชีวิตที่เข้าใจง่าย ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ การพ้นทุกข์จากเวียนว่ายตายเกิด อันแท้จริง ทรงนำความจริงมาประกาศเปิดเผยแก่เวไนยสัตว์สั่งสอนให้รู้ตาม ด้วยหลักธรรมแสดงภาวะเกี่ยวกับธรรมชาติ พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาชีวิต สตรี บุรุษ ศฤหันธ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นรับผลของกรรมนั้น”^๓

เทวทูตสูตรเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงความสำคัญของการเกิด แก่ เจ็บ อาชญา และ ตาย ปรากฏในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๔ แสดงบ่งชี้ความสำคัญว่าพระผู้มีพระภาคทรงประทานธรรมเทศนาขณะอยู่ในพระอารามเชตมหาวิหาร กรุงสาวัตถี อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้สร้างพระอารามถวายพระพุทธองค์ พระผู้มีพระภาคพึงประสงค์ที่ให้ภิกษุทั้งหลายทราบถึงธรรมทั้งปวง ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสให้ภิกษุทั้งหลายได้ฟังว่า พระองค์ได้เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังตายผู้กำลังเกิด ทั้งคนชั้นต่ำ คนชั้นสูง คนงาม คนไม่งาม คนเกิดดีและเกิดไม่ดี รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้าย พระอริยะ มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือสัตว์เหล่านี้ประกอบกายสุจริต วชิสุจริตและมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ

^๑ ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๓๒๘.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๓ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๙๙.

มีความเห็นชอบและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในหมู่มนุษย์ สัตว์เหล่านี้ประกอบ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในเปรตวิสัย หรือสัตว์เหล่านี้ประกอบ กายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ก็หรือสัตว์เหล่านี้ประกอบกายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิดและชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก^๔ การที่พระพุทธเจ้าได้เห็นหมู่มนุษย์ทั้งหลายที่กำลังตายและเกิดนี้ก็ด้วยญาณคือจักษุทิพย์ การเห็นหมู่มนุษย์ที่กำลังตายและกำลังเกิดนี้อุปมาเหมือนบุรุษยืนอยู่กลางระหว่างเรือน ๒ หลัง ที่มีประตูเรือนตรงกันมองเห็นคนเดินออกและคนเดินเข้า พระพุทธเจ้ามองเห็นหมู่มนุษย์กำลังตายและกำลังเกิด เดินออกจากบ้านเดินเข้าบ้าน

ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้ามุ่งอธิบายเรื่องบุคคลที่ไปเกิดในแดนนรก ก่อนที่จะรับกรรมในแดนนรก พญายมจะสัมภาษณ์สัตว์นรกถามถึงเทวทูต ๕ ข้อ คือ (๑) ความเกิด คือ เด็กก่อน ทารกแรกเกิด (๒) ความแก่ คือ คนชรา (๓) ความเจ็บ คือ คนเจ็บ ป่วยไข้ (๔) การถูกลงโทษตามกฎหมาย คือคนที่ทำความผิดแล้วถูกลงอาญา (๕) ความตายคือคนตาย^๕ สัตว์นรกเคยเห็นเทวทูตทั้ง ๕ หรือไม่ เห็นแล้วคิดน้อมนำเข้ามาพิจารณาให้เห็นถึงความเกิด แก่ เจ็บ ตายหรือไม่ พญายมได้ซักถามเพื่อให้คิด ถ้ามความคิดเห็นกับสัตว์ทั้งหลายที่จะรับกรรมในเมืองนรกหากตอบแบบมีปัญญาคือการพิจารณาเทวทูตเหล่านั้นแล้วนำมาเปรียบเทียบกับตนเอง พญายมก็จะให้พ้นจากแดนนรกไปเกิดในดินแดนที่ไม่ใช่ นรก แต่สำคัญสัตว์นรกเหล่านั้นตอบแบบไม่มีปัญญาคือเคยเห็นเทวทูตแต่ไม่เคยน้อมนำเข้ามาพิจารณาในตนเองพญายมก็จะตัดสินให้รับกรรมในแดนนรก นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาในโลกนี้ย่อมมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บไข้ การถูกลงอาชญา ความตาย พลัดพรากจากคนที่รัก มีความเศร้าโศกต่าง ๆ มีความทุกข์ ประมาทในชีวิต เหมือนดังว่า ชีวิตไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ต่างคนต่างทวงเวียนเผชิญกับกิเลส ตัณหา ให้ทุกข์แก่บุคคลอื่น ใช้ความคิดที่ไม่ดี ทุกคนย่อมคงรู้บ้างเคยได้ประสบบ้าง กับเกิดสิ่งที่ดีและไม่ดี เกิดขึ้นไปตามเหตุปัจจัย ด้วยความคิดปรุงแต่งไปในทางที่ดีทางที่ชั่ว หรือไม่ดีไม่ชั่ว และการคิดกลาง ๆ ให้เกิดพฤติกรรมมีทั้งทางดีและทางชั่ว เพื่อกระตุ้นผลักดันให้คนเราทำหรือจงใจครอบงำใจ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง มีขึ้นอยู่ภายในจิตของผู้ใดแล้ว ย่อมกระทำความชั่ว ทำความเดือดร้อนให้แก่กันและกัน อนุสัยด้วยกิเลสที่แฝงตัวนอนเนื่องอยู่ในสันดาน^๖ จากความสำคัญดังกล่าวนี้

^๔ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๖๑/๓๐๙.

^๕ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๖๒-๒๖๖/๓๑๐-๓๑๓.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๙๗.

ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์เทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศึกษาความเป็นมาโครงสร้างเนื้อหา เทวทูตหลักธรรมที่สัมพันธ์กับเทวทูต การวิเคราะห์เทวทูตเพื่อให้เกิดประโยชน์การประพฤติปฏิบัติต่อตน และสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาโครงสร้างเนื้อหาของเทวทูตสูตร
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สัมพันธ์กับเทวทูตในเทวทูตสูตร
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาเทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ เอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙
๒. รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ อรรถกถาภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์มิลินทปัญหา คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ บทความ หนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยและหนังสืออิเล็กทรอนิกส์
๓. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

๑. โครงสร้างและเนื้อหาของเทวทูตสูตร

พระสูตรนี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เนื้อความเป็น “เทศนาโวหาร” ลักษณะคำประพันธ์เป็นร้อยแก้วเล่าเรื่องเกี่ยวกับเทวทูตและร้อยกรองเป็นการสรุปให้เป็นคาถาเพื่อให้จำได้ง่าย เทวทูตสูตรเป็นพระสูตรลำดับที่ ๑๐ จัดอยู่ในสุญญตวรรค เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสแก่ ภิกษุในขณะประทับที่พระวิหารเชตวัน เทวทูตสูตรนี้จัดอยู่ในประเภทปรัชญาสาขาทรงแสดงตามอัธยาศัยของผู้ที่จะบรรลุธรรม พระองค์ประสงค์จะให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายได้ทราบเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ การพ้นจากทุกข์ วิธีการพ้นจากความทุกข์พระองค์จึงแสดงพระสูตรนั้นโดยที่ไม่ต้องมีใครมาอาราธนา คำว่า เทวะ ได้แก่ มัจจุ ที่เชื่อว่า เทวทูต เพราะเป็นทูตของเทวะ ได้แก่ คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกจองจำ คนตาย เหมือนเครื่องเตือนสติ ว่าบัดนี้ท่านกำลังเข้าใกล้ความตาย มีความหมายว่าทำให้เกิดความสังเวชจึงเรียกว่า เทวทูต จากข้อความในอรรถกถาทำให้ทราบว่า เทวทูตนั้นคือเครื่องเตือนสติให้ขุคิดในปรากฏการณ์ที่

ได้เห็น ชี้ให้เห็นภาพเทวดาเป็นเหมือนเทวดาเมื่อเทวดาตกแต่งประดับประดาแล้วยืนพุดอยู่ในอากาศว่า ท่านจักตายในวันโน้น คำพูดของเทวดานั้นคนต้องเชื่อแม่คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย เมื่อปรากฏก็เหมือนเตือนอยู่ว่า แม้ท่านก็มีอย่างนี้เป็นธรรมดา ก็เป็นเหมือนคำพยากรณ์ของเทวดาเพราะไม่เปลี่ยนแปลง เป็นไปอย่างอื่นเลยจึงชื่อว่าเทวดา เพราะเป็นทูตเหมือนเทวดา

เทวดาสุตรพระพุทธเจ้าทรงเห็นสัตว์กำลังเกิด สัตว์กำลังตาย ด้วยบุคคลที่มีตาดีตาทิพย์สามารถมองเห็นได้ชัดเจนว่า เห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘สัตว์เหล่านี้ประกอบกายสุจริต วิสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือสัตว์เหล่านี้ประกอบกายสุจริต วิสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในหมู่มนุษย์ สัตว์เหล่านี้ประกอบ กายทุจริต วิทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในเปรตวิสัยหรือสัตว์เหล่านี้ประกอบกายทุจริต วิทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด หลังจากตายแล้ว จะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก นายนิรบาล จับแขนเขาไปแสดงต่อพญายมว่า ขอพระองค์จงลงโทษคนผู้นี้เถิด’ พญายมได้คิดว่า คนเหล่านี้ทำบาปอกุศลกรรมไว้ในโลก คนเหล่านั้นจึงถูกนายนิรบาลทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างนี้ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติในโลก พระองค์พึงแสดงธรรมแก่เรา และเราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระองค์ ผู้วิจยมีความเห็นว่า พระผู้มีพระภาคได้เห็นสัตว์ผู้กำลังเกิดและกำลังตาย โดยพระพุทธองค์ใช้ตาทิพย์ตรวจดูสัตว์ที่เกิดและตาย พระองค์ทราบที่สัตว์คนใดประกอบด้วยกายสุจริต วิสุจริต มโนสุจริต หลังจากสัตว์เหล่านี้ตายไปแล้ว จะไปบังเกิดในอบายภูมิ ทุกติ วินิบาตและเกิดในนรก ในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าได้มุ่งอธิบายบุคคลที่ไปเกิดในนรก เนื่องจากเนื้อหานี้พระอริสถึง นายนิรบาลจะเป็นผู้นำสัตว์ที่ไปเกิดในนรก มาพบพญายม หลังจากนั้นพญายมจะเป็นผู้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเทวดาทั้ง ๕ ประการ คือ เด็กอ่อน คนแก่ คนเจ็บ คนถูกลงอาญา และคนตาย ว่าเคยเห็นหรือเปล่า เห็นแล้วคิดใหม่เรามีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ การถูกลงอาญา ความตาย และคิดว่าตนเองจะรีบเร่งสร้างคุณงามความดีให้มาก

๒. หลักธรรมที่สัมพันธ์กับเทวดาในเทวดาสูตร คือ ความประมาท ดังข้อความที่พญายมสัมภาษณ์คนที่เสียชีวิตไปเกิดในนรก คำถามแรกของพญายมคือเคยเห็นเด็กอ่อนนอนหงายหรือไม่ เด็กนอนหงาย

เป็น เทวทูตที่ ๑ สัตว์นรกตอบว่าเคยเห็นแต่ไม่น้อมนำมาพิจารณาว่าตนเองก็ต้องเกิดแก่เจ็บตาย เพราะมัวประมาทชีวิต มัวเมาในกามคุณ ๕ คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อพยายามได้ทราบว่สัตว์นรกผู้ี้มีความประมาทในชีวิตไม่ได้ทำความดีทางกาย วาจา ใจ พยายามจึงลงโทษตามกรรมที่ทำด้วยความประมาท ใครก็ไม่สามารถที่จะช่วยได้แม้ญาติสายโลหิตก็ไม่สามารถที่จะช่วยได้

หลักธรรมความไม่ประมาทพยายามได้พยายามถามย้าสัตว์นรกนั้นว่า เห็นเด็กอ่อน เห็นคนแก่ หลังโกง เห็นคนเจ็บป่วย เห็นคนถูกลงอาญา และเห็นคนตาย ในหมู่มนุษย์ เจ้าไม่เคยเห็นบ้างหรือ ถึงตัวเราก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเกิดไปได้ หลักความไม่ประมาทคือการทำกรรมดี มีสติปัญญา จากข้อความเหล่านี้จับประเด็นได้ว่าพยายามต้องการให้ทำความดีทางกาย วาจา และใจ นั้นก็คือ ความไม่ประมาท อันเป็นหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสุขดังพุทธพจน์ในเทวทูตสูตรว่า “ รั้ชัดถึง หมุ่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘สัตว์เหล่านี้ประกอบกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต และชักชวนผู้อื่น ให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว จะไปเกิด ในหมู่มนุษย์ ” ความไม่ประมาทส่งเสริมให้ประกอบ กายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ความไม่ประมาทคือ การมีสติพิจารณาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย พิจารณาว่าสัตว์ทั้งหลายต้องพลัดพราก จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น การไม่ประมาทคือ การประพฤติกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต ทุกคน มีการกระทำกระทำเป็นของตนเอง เป็นผู้รับผิดชอบการกระทำของตนเอง มีกรรมพาไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ การที่จะไปเกิดกับตระกูลต่าง ๆ ก็เพราะกรรมจัดสรร หลักธรรมความประมาท ความไม่ประมาทที่สัมพันธ์ กับเทวทูตทั้ง ๕ ประการ ตามหลักของพุทธานุชาสนา การเวียนวนตามแนวทางปฏิจจสมุพบาทที่เกี่ยวกับ มนุษย์นั้นมืองค์ประกอบของกฎธรรมชาติ คือ เมื่อมนุษย์เกิดมาแล้วจะมีอายุปกติไม่เกิน ๑๒๐ ปี ระหว่าง มีอายุไขอยู่ เกิดกิเลส ความยาก ความใคร่ ความปรารถนา แต่ละคนประกอบการกระทำทำความดี ความชั่ว มีเจตนาหรือเหตุจงใจทำบาป ดำรงชีวิตไปจนถึงการหมดอายุไข ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในทุคติภูมิ ผู้ทำดีแล้ว ได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในทุคติเพราะทำกรรมชั่วไว้มากในชาติก่อน อกุศลกรรมนั้น ยังส่งผลของกรรมเดิม กรรมมีหน้าที่และเวลาให้ผลของกรรม ผู้ทำกรรมแล้วต้องไปรับผลของกรรมนั้น ทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม ผลของกุศลกรรมและผลของอกุศลกรรมของแต่ละบุคคลที่ได้ สร้างไว้ เมื่อถึงคราวที่ผลกรรมนั้นให้ผลย่อมทำให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ อาจหนักบ้าง เบาบ้าง ตามกรรม ที่ได้กระทำไว้ จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่คือ ความเชื่อในเรื่องกรรม และภพภูมิ ที่รับผลของกรรม ทำกรรมชั่วไปเกิดในทุคติภูมิ ทำกรรมดีไปเกิดในสุคติภูมิ

ความไม่ประมาทส่งเสริมให้มนุษย์ทั้งหลายประกอบกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริต พยายามใน เทวทูตสูตรพยายามที่จะให้สัตว์นรกทั้งหลายระลึกเกี่ยวกับเทวทูตทั้ง ๕ แล้วน้อมนำเข้ามาพิจารณา

ในตนเอง ความเกิดบ่อเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความเจ็บเป็นทุกข์ การถูกลองอาชญาเป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ย้ำเตือนให้ประพฤติกุศลสร้างคุณงามความดีเพื่อชีวิตที่ดีงามในปัจจุบันและหลังจากตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ คุณงามความดีทางกายคือการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิดในภรรยาและสามีผู้อื่น คุณงามความดีทางวาจา คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า คุณงามความดีทางใจคือ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น เห็นชอบทำนองคลองธรรม ความไม่ประมาทเป็นหนทางแห่งอมตะ

๓. วิเคราะห์เทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การตระหนักรู้เทวทูตด้วยปัญญา เจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นเทวทูตและได้ตระหนักรู้ด้วยปัญญาจึงได้ออกบวชแสวงหาโมกขธรรมในการที่จะพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ การถูกลองอาชญาและความตาย พระสาวกที่มีชื่อเสียงคือพระสารีบุตร (อุปลิสสะ) และพระโมคคัลลานะ (โกลิตะ) ที่ได้เห็นปรากฏการณ์ของชีวิตอันเป็นนามธรรมสี่ให้เห็นความไม่แน่นอนของชีวิตน้อมนำปรากฏการณ์นั้นเข้ามาพิจารณาในตนจึงได้หาทางที่จะพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย การถูกลองอาชญา จนกระทั่งได้พบพระอัสสสิหนึ่งในปัญจวัคคีย์ได้ให้แนวทางของอริยสัจ ๔ คือธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุพระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้นพระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ ข้อความพระธรรมเทศนาของพระอัสสสิเนื้อหาใจความคือการให้ความเข้าใจอริยสัจ ๔ คือ ความทุกข์ สาเหตุแห่งความทุกข์ ความดับทุกข์ วิธีการแห่งความดับทุกข์ ซึ่งวิธีการที่จะให้ทุกข์ดับเรียกว่า มรรคสังคหคือ “อริยมรรค” มีองค์ ๘ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ความดำริที่ถูกต้อง การกล่าววาจาที่ชอบ การกระทำการงานที่ชอบ การหาเลี้ยงชีพที่ชอบ การมีความเพียรพยายามที่ชอบ การมีสติที่ชอบ การมีสมาธิมุ่งมั่นที่ชอบ เป็นหนทางอันประเสริฐที่จะพาผู้คนออกจากกักตักของความทุกข์ และอยู่ในสังคมอย่างสันติสุขย่อมเป็นไปได้เพื่อเข้าไปสงบระงับจากกิเลส ตัณหา เพื่อความดับทุกข์

เทวทูตเป็นเครื่องเตือนสติให้พิจารณาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายและการถูกลองอาชญา พุทธบริษัทได้กำหนดบทสวดมนต์ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บเป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดา มีความพลัดพรากเป็นธรรมดา มีกรรมเป็นของตนเองต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเอง คือการทำดีได้ดีทำความชั่วได้รับผลชั่ว พุทธศาสนาสอนให้พิจารณาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นเรื่องธรรมดาเป็นเรื่องธรรมชาติทุกคนจะต้องได้พบกับธรรมชาติเหล่านี้

เทวทูตเป็นเครื่องในการบรรลุมรรค พระนางรูปนันทาออกบวชเพราะความเหงาเนื่องจากพระมารดาออกบวช พี่ชายก็ออกบวช พระบิดาเสด็จสวรรคต ภายหลังได้ศึกษาความแก่ ความเจ็บ ความตายจากการที่ได้ฟังเทศน์จากพระพุทธเจ้าซึ่งพระพุทธเจ้าได้เนรมิตสตรีสาวสวยคนหนึ่งเพื่อให้ถวายงานพัด ในขณะที่พระนางรูปนันทามาฟังเทศน์และพระองค์ได้แสดงอิทธิภิกษิงขารให้พระนางเห็นรูปเนรมิต

เพียงผู้เดียวพระนางรูปนั้นทาได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสตรีเณรมิตนั้นจากสาวสวยกลายเป็นสาวแก่ หน้าเหี่ยว หน้ย่น ผิดตกระ นัยน์ตาฝ้าฟาง หูตึง หลังโค้งงอ หลังค่อมและได้ล้มลงนอนจมกองอุจจาระ ปัสสาวะของตนเอง พระนางรูปนั้นทาได้เห็นเทวทูตนั้นได้น้อมนำมาในตนเองพิจารณาถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา นางปฎาจารย์เป็นภิกษุณีที่มีภูมิหลังคือการได้พบกับเทวทูตคือความตายของบุคคล ที่เป็นที่รัก นางได้สูญเสียบุคคลที่เป็น ที่รักในคราวเดียวกัน ๖ คือ สามัญญกัฏตาย ลูกชายคนโตถูกน้ำ พัดพาไปตายในสายน้ำ ลูกคนเล็กถูกเหยี่ยว เอาไปกิน บิดามารดาพี่ชายถูกบ้านพังทับตายในบ้านอันเนื่อง มาจากลมพายุพัด นางเสียใจจนกระทั่งเป็นบ้า ภายหลังนางได้ฟังคำตรัสของพระพุทธานุชาว่า “จงได้สติเถิด น้องหญิง” นางหายจากการเป็นบ้า และได้ฟังธรรมจากพระพุทธานุชาและนางได้พิจารณาช่วงวัยของมนุษย์ เปรียบเทียบกับสายน้ำที่ตกลงจากฟ้าคือตักน้ำชั้นแรกลาดเท่าไหลไปได้หน่อยหนึ่งก็หยุดเปรียบบุคคล ตายตั้งแต่ในวัยเด็กวัยหนุ่มสาว น้ำชั้นที่ ๒ ตักลาดเท่าไหลไปได้ไกลกว่าชั้นแรก เปรียบเหมือนบุคคลตาย ในช่วงวัยกลางคน น้ำชั้นที่ ๓ ตักลาดเท่าไหลไปได้ไกลกว่าชั้นที่ ๒ เปรียบบุคคลตายในช่วงปัจฉิมวัย ความตายเหล่านี้เป็นเทวทูตให้นางได้พิจารณาจนกระทั่งได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ นางก็สาโคตมี เป็นสตรีอีกผู้หนึ่งที่ได้เห็นภัยในเทวทูตคือความตายที่เกิดขึ้นกับลูกชายคนเดียว นางหาวิธีการในการที่จะ ทำให้ลูกชายพ้น เมื่อไปพบพระพุทธานุชาพระองค์จึงให้ไปหาเมล็ดพันธ์มัสตาร์ดในบ้านที่ไม่มีคนตาย นางทาทุกหลังคาเรือน ทุกบ้านให้ความร่วมมือกับนางโดยนำเมล็ดมัสตาร์ดมาให้นางเนื่องจากคนอินเดีย นิยมปลูกมัสตาร์ด นางจึงถามว่า “บ้านนี้เคยมีคนตายไหม” คำตอบที่ได้คือ “คนตายมากกว่าคนเป็น” นางจึงไม่รับเมล็ดมัสตาร์ดนางจึงเข้าใจในเทวทูตคือความตายภายหลังออกบวชและบรรลุเป็นพระอรหันต์

เทวทูตในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ในสมัยพุทธกาลธิดาช่างहुกได้ประยุกต์เทวทูตมาใช้ ในการดำเนินชีวิตเมื่อพระพุทธานุชาถามปัญหาธรรมะกับนาง คำตอบของนางจึงเป็นเรื่องของการมาเกิด ในโลกมนุษย์ (ความเกิด) และหลังจากตายแล้วไม่รู้ว่าจะไปเกิดที่ไหน (ความตาย) เหนือสิ่งอื่นใดประโยชน์ ๓ คือ

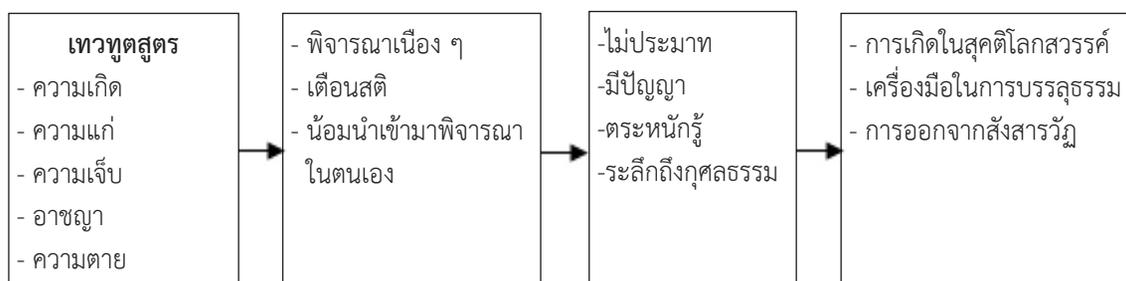
๑) ประโยชน์ในปัจจุบัน การมีปัจจัย ๔ มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลาภ มีเกียรติ มียศ มีสรรเสริญ เรื่องชีวิตคู่ครอง ความมีมิตรไมตรี ในชีวิตปัจจุบันนี้ เป็นการปฏิบัติตามธรรม ในพระพุทธานุชา

๒) ประโยชน์ในภายภาคหน้า ภพหน้าชาติหน้า เป็นประโยชน์หรือเป็นจุดหมายขั้นสัมปรายภพ เป็นหลักประกันชีวิตในเบื้องหน้า หมายถึง สิ่งที่ลึกลงไปทางจิตใจ เรื่องคุณธรรมต่าง ๆ การที่จะมีจิตใจที่ สุขสบาย

๓) ประโยชน์สูงสุดคือเรื่องนิพพานอันเป็นบรมสุขการศึกษาเทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธานุชา เป็นการเรียนรู้เรื่องกฎแห่งกรรม หากทำกรรมดีทางกายวาจาใจ ก็ไปเกิดในภพภูมิโลกมนุษย์และสวรรค์

หากทำกรรมไม่ดีทางกายวาจาใจก็ไปเกิดในภพภูมิที่ไม่ดีคืออบายภูมิ ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย กำเนิด สัตว์เดรัจฉาน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเทวทูตสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า เป็นพระสูตรที่สอนธรรมเพื่อให้ รู้จักบาป บุญ ความดีชั่ว หลังจากตายไปแล้วผู้ทำความชั่วจึงได้ผลกรรมไปเกิดในนรกภูมิ พญายมซักถาม ผู้ทำบาปเกี่ยวกับเทวทูต ๕ นี้ ถ้าดูผิวเผินแล้ว ก็ยากที่จะเข้าใจ ในเรื่องการใช้เป็นกฎเกณฑ์สำหรับวินิจฉัย เรื่องการเกิด การแก่ การเจ็บป่วย การถูกลองอาชญาและการตาย แต่เมื่อพิจารณาตามหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา ก็ชี้ให้เห็นถึงความมุ่งหมายคือ คนที่ทำบาปทุจริตต่าง ๆ ความชั่วต่าง ๆ นั้น เพราะมีความ ประมาท ไม่ได้คิดพิจารณาว่า เมื่อเกิดมาแล้วทุกคนจะต้องแก่ เจ็บ ตาย ไม่ได้คิดถึงราชทัณฑ์ลงโทษอาชญา คือไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมืองเรียกว่าไม่เห็นเทวทูต หากสามารถเห็นเทวทูตด้วยตาทิพย์ (ทางปัญญา) ก็ย่อมจะไม่ประมาทและเว้นทุจริตต่าง ๆ สอดคล้องกับงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่เขียนหนังสือเรื่อง “ความตายคือศีลธรรมแห่งชีวิต” มีความว่าความตายคือศีลธรรมแห่งชีวิต ประเพณี ที่เป็นบุญเป็นกุศลการบำเพ็ญกุศล เป็นการปฏิบัติตามประเพณีของชาวไทยผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ถือเป็นหลักปฏิบัติการสืบต่อ ๆ กันมาเป็นเวลาอันยาวนาน เป็นพิธีเป็นประเพณีที่อิงหลักคำสั่งสอน ในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามหลักธรรมของพระผู้มีพระภาค ที่ทรงตรัสสั่งสอนให้ทำในสิ่งที่ เป็นบุญเป็นกุศล เป็นความดีงาม พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบุญไว้ต่าง ๆ มากมาย และการบำเพ็ญกุศล เพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว^๓

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับเทวทูตสูตรคือความประมาทความไม่ประมาทที่สัมพันธ์กับเทวทูตทั้ง ๕ ประการ ในเรื่องเทวทูตสอนไม่ให้ประมาทให้พิจารณาเทวทูต อันเป็นปรากฏการณ์ของชีวิตความไม่ประมาท

^๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ความตายคือศีลธรรมแห่งชีวิต, (นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๓๙).

ส่งเสริมให้กระทำความดีคือประพฤติกายวาจาใจที่สุจริต ละความชั่วมีเจตนาหรือเหตุจงใจให้ทำบาป ดำรงชีวิตไปจนถึงการหมดอายุไข ผู้ทำชั่วแล้วไปเกิดในทุคติภูมิ ผู้ทำดีแล้วได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ ผู้ทำดีแล้วไปเกิดในทุคติเพราะทำกรรมชั่วไว้มากในชาติก่อน อกุศลกรรมนั้นยังส่งผลของกรรมเดิม กรรมมีหน้าที่และเวลาให้ผลของกรรม ผู้ทำกรรมแล้วต้องไปรับผลของกรรมนั้นทั้งฝ่ายอกุศลกรรมและฝ่ายกุศลกรรม สอดคล้องกับงานของพระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์, รศ.ดร. และแม่ชีจำเรียง กำเนิดโชน ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่ากรรมและผลของกรรมมีการทำตามหน้าที่ตามลำดับและตามระยะเวลาการเกิดผลของกรรมได้ชัดเจน และส่งผลของกรรมนั้น ๆ ที่จะต้องไปรับผลของกรรมในภพภูมิต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเรื่องกรรมและผลของกรรมไว้มืออยู่ทั้งหมด ๑๒ ประการ ได้แก่

- ๑) กรรมที่นำไปเกิดสูภพภูมิต่าง ๆ
- ๒) กรรมที่สนับสนุนที่เกิดแล้วให้ได้รับความทุกข์ หรือความสุข ตามกรรมอันสมควร
- ๓) กรรมที่บีบคั้นมาให้ผลมีสภาพตรงกันข้าม
- ๔) กรรมตัดรอนฝ่ายตรงข้ามมาให้ผลอย่างรวดเร็วเป็นปัจจุบัน
- ๕) กรรมหนัก ให้ผลก่อน
- ๖) กรรมที่ระลึกจวนเจียนได้ในเวลาใกล้จะตาย ก็ย่อมจะให้ผลทันที
- ๗) กรรมที่ตนเคยกระทำไว้อย่างน้อย ๆ ทำเคยชินสั่งสมไว้ในสันดานของตนมาก ๆ ย่อมจะได้โอกาส

ให้ผลรองจากครุกรรม

- ๘) กรรมที่มีเจตนาอ่อน ๆ สักว่าทำหรือไม่มีเจตนาไม่ได้ตั้งใจ ส่งให้ไปเกิดในสุคติภูมิ มนุษย์ภูมิ
- ๙) กรรมในชาติปัจจุบันในภพนี้
- ๑๐) กรรมให้ผลในชาติหน้า
- ๑๑) กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป
- ๑๒) อโหสิกรรม กรรมเล็กให้ผลไม่มีผลอีก กลายเป็นอโหสิกรรมไปเพราะไม่มีโอกาสให้ผล

ต่อปัจจุบันกาล และอนาคต

เนื่องถึงผลของกุศลกรรมและผลของอกุศลกรรมของแต่ละบุคคลสัตว์ที่ได้สร้างไว้ และเมื่อถึงคราวที่ผลกรรมนั้น ให้ผลก็ย่อมทำให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ อาจได้รับกรรมหนักบ้าง เบาบ้าง มีอายุยืนบ้าง อายุสั้นบ้าง ตามกรรมที่ได้กระทำไว้ จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่คือ ความเชื่อในเรื่องกรรม และภพภูมิที่รับผลของกรรม ทำกรรมชั่วไปเกิดในทุคติภูมิ ทำกรรมดีไปเกิดในสุคติภูมิ^๘

^๘ พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์ รศ.ดร. และ แม่ชีจำเรียง กำเนิดโชน, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๔๖-๔๘.

แนวทางการศึกษาเทวทูตสูตรกับการตระหนักรู้ด้วยปัญญา ทำให้เกิดเป็นเครื่องหมายในเดือนสติ ในฐานะเป็นเครื่องมือแห่งการบรรลุนิพพาน และเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตนั้น ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นที่เป็นหัวใจสำคัญในเทวทูตสูตรคือคนตายไปเมืองนรก เพื่อให้พญายมสัมภาษณ์ก่อนปล่อยไปสู่เมืองนรก หรือจะให้ไปขึ้นสวรรค์ ด้วยข้อคำถามที่ว่าเคยเห็นเทวทูตทั้ง ๕ เหล่านี้และน้อมเข้ามาหาตนเองเกิดความสังเวชสลดใจบ้างไหม หากคิดไม่ได้ถือว่าเป็นคนตกอยู่ในความประมาทหรือพึ่งตัวเองไม่ได้หากคิดไม่ได้ก็จะอยู่ในเมืองนรก คือ ตั้งอยู่ในความประมาทคนประมาทคือคนที่ตายแล้วดั่งพระพุทธพจน์ว่า “ความประมาทเป็นหนทางแห่งความตาย” เพราะฉะนั้นจึงเกิดมีเรื่องราวว่า คนที่ตายไปแล้วจะไปเจอประตูนรก นายนิรยบาลนำบุคคลที่ตายนั้นไปให้พญายมสัมภาษณ์ จริง ๆ ชีวิตประจำวันของบุคคลก็อยู่ที่ประตูนรกสวรรค์โดยไม่ต้องตายก็มีให้เห็น ในปัจจุบันนี้เวลาไปงานศพคนอื่นก็ให้พิจารณาความตายว่าสักวันหนึ่งก็จะตายเหมือนกันพิจารณาน้อมเข้ามาสู่ตนเอง หากไม่น้อมเข้ามาหาตนเองก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร เมื่อน้อมเข้ามาสู่ตนเองแล้วก็อยากจะแสวงหาความหลุดพ้น คติธรรมจากเทวทูตสูตรคือการพ้นจากสังสารวัฏ ระลึกถึงความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย การเห็นแล้วน้อมเข้ามาพิจารณาในตนเอง เรียกว่า การตระหนักรู้ด้วยปัญญาการระลึกถึงกุศลกรรมสอดคล้องกับงานของ พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวิฒนานุกูลและพระครูโกศลอรธกิจ ที่ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติต่อความตายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า พระพุทธศาสนาได้มีหลักคำสอน หรือ การอธิบายเกี่ยวกับคุณและโทษของการตาย พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้รู้จักระลึกถึงการตาย ที่เรียกว่ามรณานุสติ เพื่อให้เกิดการคิดในใจพิจารณาถึงธรรมชาติแห่งการตาย พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงคุณของความตายไว้ในลักษณะ ดังนี้

- ๑) อนุสสติเป็นการพิจารณาให้เข้าถึงสังขาร
- ๒) การตายเป็นเครื่องเตือนสติ ไม่ประมาท
- ๓) การตายสามารถเป็นเครื่องมือสื่อในการสอนแนวทางปฏิบัติต่อความตาย

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งประเสริฐสูงสุด ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระผู้มีพระภาค นำหลักคำสอนใช้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทัน ในรูปขันธ์และนามขันธ์ ๔ อันประกอบด้วย เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณที่เป็นไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง และอนัตตา^๑

^๑ พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวิฒนานุกูล และพระครูโกศลอรธกิจ, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติต่อความตายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๑๘๒๔ - ๑๘๒๕.

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานการศึกษาควรนำเรื่องเทวทูตสูตรไปปรับใช้ในการเรียนการสอนในระดับมัธยมและระดับมหาวิทยาลัย

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ในการเตือนสติเรื่องของความประมาทในการดำเนินชีวิต และเป็นเครื่องมือชี้้นำในการประพฤติแต่กรรมดี ในสถานศึกษาทุกระดับชั้น ในสถานที่ราชการและประชาชนทั่วไป

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ศึกษาวิเคราะห์เรื่องการกำเนิดในอบายภูมิในคัมภีร์พระพุทธานุชา

๓.๒ ศึกษาวิเคราะห์สัญญาสูตรในคัมภีร์พระพุทธานุชา

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์ รศ.ดร และ แม่ชีจำเรียง กำเนิดโชน. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสาร มจร บาลีศึกษา พุทธโฆสปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓) : ๔๖-๔๘.

พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวัฒน์นุกุล และ พระครูโกศลอรธกิจ. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติต่อความตายในคัมภีร์พระพุทธานุชาเถรวาท”. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๑๘๒๔ - ๑๘๒๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ความตายคือคตินิยมแห่งชีวิต. นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๓๙.